

DOI: 10.33669/KJ2020-31-11

PRIKAZ

NOVICA VUJOVIĆ

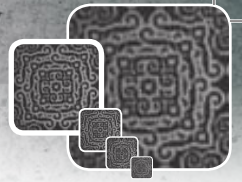
Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje
Bajova 134, Cetinje, Crna Gora
novica.vujovic@fcjk.me

*Dijalektologija
crnogorskoga jezika objavljena
kod Lexington Booksa*

Ovaj tekst je licenciran s Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Za detalje, posjetiti <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Crnogorski jezikoslovac Adnan Čirgić autor je preko 250 naučnih i stručnih radova, 15 knjiga te znatnoga broja udžbenika, recenzija i drugih priloga. Izdajamo da je (ko)autor *Gramatike crnogorskoga jezika* (Čirgić – Pranjković – Silić 2010) i autor radne verzije *Pravopisa crnogorskoga jezika* (Perović – Vasiljeva – Silić ur. 2010). Osobito je značajna i citirana njegova knjiga *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti* (Čirgić 2011). Za sve ovo vrijeme, kod stručne je i naučne javnosti njegov rad priman prema nesumnjivo naučnom značaju, ali i prema posvjedočenoj društvenoj, emancipatorskoj misiji razgrtanja istina zapretanih golemom masom izvannaučnih motiva u crnogorskoj dijalektologiji, standardologiji, usmenoj književnosti, folkloristici itd.

U Čirgićevoj bibliografiji stoji da je 2017. objavio knjigu *Dijalektologija crnogorskoga jezika* (Čirgić 2017), i to u biblioteci *Montenegrina* Fakulteta za crnogorski jezik i književnost. Knjige *Dijalektologija crnogorskoga jezika* i *Dijalektolozi i crnogorski jezik* (Čirgić 2020) iz 2020, prvobitno objavljena u formi dva toma, nakon kojih je nastala *Dijalektologija* – smatramo krunom Čirgićeva bavljenja dijalektologijom. Nedugo po publikovanju *Dijalektologije* krenula su predstavljanja knjige i prikazi u zemlji i inostranstvu (u Sloveniji i Ukrajini), a rasprava je o toj knjizi priređena na konferenciji dijalektologa i onomastičara na Filozofskome fakultetu u Lođu, na kojoj je govorila i šefica tamošnje katedre za dijalektologiju Irena Jaros. Akademik Mark L. Grinberg, cijenjeni poznavalac jezičkih prilika u nekadašnjoj Jugoslaviji, povodom Čirgićeve *Dijalektologije* napisao je referat: “Notes on a new dialectology of Montenegro” (Greenberg 2019), da bi u zaključnome segmentu Grinberg konstatovao njezine domete i perspektivu: “Čirgić’s book has done important work in helping scholars to grasp the individuality and internal dynamics of the Montenegrin speech territory. As such, the monograph is an important contribution to the South Slavic dialect literature. Undoubtedly, part of the work it will do will be to support efforts to institutionalize and gain acceptance for a standard Montenegrin language that corresponds to the characteristic features of the organic speech varieties found in Montenegro.”

Nedavno je ta Čirgićeva monografija objavljena na engleskome jeziku, s naslovom *Dialectology of the Montenegrin Language* (Čirgić 2020a), a u izdanju prestižne izdavačke kuće Lexington Books iz Sjedinjenih Američkih Država. Budući da se za prevođenje spomenute knjige zainteresovao takav izdavač, kao i urednik Andrija Danilenko, inače stručnjak za ukrajinsku lingvistiku, montenegrističkoj je literaturi, jezikoslovnoj posebno, omogućeno da njezini dometi budu još vidljiviji u slavističkome svijetu i filologiji uopšte. Pisac uvodnoga teksta koji prati knjigu je Mark L. Grinberg. Izdanje za akademsku i naučnu zajednicu engleskoga govornog područja recenzirali su Mate Kapović i Žozef Šalert. Knjigu je znački i uz pohvale američkih kolega preveo Goran Drinčić.¹

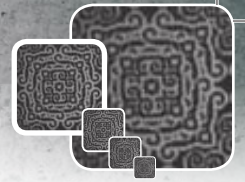
Recenzent Žozef Šalert, profesor Univerziteta u Torontu, u svojoj recenziji, pored ostaloga, ističe: “Bogata oaza crnogorskih govora pravi je dragulj za proučavaoce jezičkih varijeteta i slovenske akcentologe. Čirgić kontekstualizuje izučavanje crnogorskih govora, što istraživačima pomaže u snalaženju kroz složenu literaturu i prethodne deskriptivne tretmane regiona koji su nastali tokom protekloga vijeka. Kao takav, ovaj naslov značajna je prekretnica u postjugoslovenskim izučavanjima južnoslovenske dijalektologije.”

Poznati hrvatski jezikoslovac, profesor Sveučilišta u Zagrebu i višestruko angažovani intelektualac, Mate Kapović, ovako se osvrnuo na doprinos knjige: “Čirgićeva monografija o štokavskim dijalektima Crne Gore donosi moderan i suvremen pregled one vrste koja se rijetko nalazi na engleskom jeziku. Crnogorski govori predstavljaju jedno od graničnih dijalekatskih područja u okviru slovenskoga svijeta, obuhvatajući i izuzetne arhaizme i fascinantne jezičke

¹ Prije desetak godina Goran Drinčić preveo je Čirgićevu knjigu *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti* (*Montenegrin language in the past and present*) takođe na engleski jezik. Drinčić je, da to i istaknemo, u domenu prevođenja naučne literature u novije vrijeme jedan od najcjenjenijih prevodilaca u Crnoj Gori. Takav su mu status, pored ostaloga, obezbijedili prevodilački poduhvati najvišega ranga poput knjiga koje je preveo na crnogorski: Dejvid Kristal, *Internetska lingvistika* (Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2012) te Teri Iglton, *Marksizam i književna kritika* (Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2018).

inovacije. Ovaj naslov, čiji je autor vodeći stručnjak u ovoj oblasti, biće od velikog interesa slavistima, ali i dijalektolozima, fonolozima i istorijskim lingvistima generalno.”

Domaćim montenegristima poznato je da je pored velikog dijalektologa Dragoljuba Petrovića njegov mlađi kolega Adnan Čirgić danas najbolji poznavalac crnogorskih govora. Iz Čirgićevih studija upoznajemo se s prvim posvjedočenim prilogom s podacima o kakvoj jezičkoj osobini s prostora Crne Gore koji je nastao iz pera Vuka Stefanovića Karadžića, zatim se vrlo objektivno predstavio doprinos niza znamenitih naučnika – Milana Rešetara, Danila Vušovića, Mihaila Stevanovića, Jovana Vukovića, Mitra Pešikana, Asima Peca, Mata Pižurice, da spomenemo samo neke, te rasvijetlio rad i doprinos savremenih autora koji su, kako je to detaljna Čirgićeva analiza pokazala, doveli do diskontinuiteta u pogledu kvaliteta dijalektoloških studija (spomenimo, na primjer, autora Miodraga Jovanovića koji se metodološki vidno ogriješio, da ne kažemo baš falsifikovao analizirani korpus i građu). Upućenost u jezičke osobine svih naših krajeva, poznavanje literature (samo se, na primjer, u *Dijalektologiji* nalazi 131 korišćena jedinica) i istorije ovoga pitanja – obezbijedili su autoru prve dijalektologije crnogorskoga jezika status mjerdavnoga naučnika. Nakon dugo uticajnoga priručnika Pavla Ivića *Dijalektologija srpskohrvatskoga jezika. Uvod i štokavsko narječje iz pedesetih godina XX v.* (Ivić 1956), ova je Čirgićeva knjiga raskrstila s ideološkim i drugim usmjerenjima pod kojima su nerijetko sprovedena kompletna filološka proučavanja i rad obrazovnih institucija. U primjeru knjige koju predstavljamo adekvatnim je metodološkim modelom uspostavljen postojan sistem unutar kojega su sintetizovana dosadašnja znanja iz crnogorske dijalektologije, i to u sklopu ovih cjelina: Editor's Preface, Author's Preface, List of Abbreviations, History of Studying of Montenegrin Dialects, On Previous Classifications of Montenegrin Dialects, Issue of Classification of Montenegrin Dialects, Accentual System of Montenegrin Dialects, Jat Alternants in Montenegrin Dialects, The Issue of Semivowel in Montenegrin Dialects, The Issue of Vowel Group AO in Montenegrin Dialects, Main Features of Individual Speech Groups in Montenegro,

Northwestern Montenegrin Dialects, Southeastern Montenegrin Dialects, Summary, Bibliography, Subject Index, Index of Names i Index of Word Forms.

Jedan od doprinosa prevedene Čirgićeve knjige jeste odbacivanje neutemeljenog pripisivanja crnogorskog organskoga jezičkog sloja fondu srpskoga jezika. “I ono što je za našu priču najvažnije daje se u ovoj rečenici: ‘Bitno je odrediti centar javljanja jezičkih pojava koje markiraju određeni dijalekat ili govor’ (str. 43). Da bi rečenome pitanju pristupio sveobuhvatno, Čirgić se posebno osvrnuo na pitanje seoba. Pravci kretanja crnogorskoga stanovništva (potvrdu za to autor nalazi i kod najuticajnijega srpskoga lingviste druge polovine XX) objašnjavaju rasprostiranje opštercnogorskih jezičkih osobina izvan crnogorske državne granice” (Vujović 2018: 115). Kao doprinos prepoznato je odustajanje od tradicionalističkih pogleda na crnogorske govore kao dvije oštro podijeljene zone što su ih gotovo bez izuzetka naučnici imenovali orijentišući se prema dijelu teritorije okolnih država, tipa istočnohercegovački, zetsko-južnosandžački, zetsko-sjenički itd. U tome segmentu njegova je rasprava ubjedljivo pokazala da su u dosad publikovanim studijama iz dijalektologije, kakve su spomenuta Ivićeva i *Pregled srpskohrvatskih dijalekata* bosanskohercegovačkoga jezikoslovca Asima Peca (1980), isticane osobenosti te dvije zone, u stvari, najbolja potvrda kompaktnosti jugoistočnih i severozapadnih crnogorskih govora. U pogledu razmatranja zajedničkih osobina crnogorskih govora riječ je o ovome: “1. ijekavica; 2. duži oblici zamjeničko-pridjevske promjene (npr. tije(h), tijem); 3. jekavska jotacija (tě > će, cě > će, dě > đe, sě > še, zě > že); 4. dvje, svje, cvje > đe, še, će (npr. međed, šedok, Četko); 5. prilično zastupljena jotacija labijala; 6. konsonantski sistem proširen fonemima ś i ź; 7. ě + j > i (npr. cio, sijati), ali u gl. pridjevu radnom nijesu nepoznati ni oblici tipa: šeđeo, viđeo; 8. -st, -zd, -št > -s, -z, -š (npr. plas, groz, priš); 9. česta upotreba -j < -đ, -ć (npr. goj, doj, moj); 10. česta upotreba infinitiva bez krajnjega -i (npr. trčat, pričat); 11. dativ i lokativ mene, tebe, sebe; 12. enklitike ni i vi; 13. aktivna upotreba aorista i imperfekta; 14. deklinacija Pero – Pera – Peru...; 15. poremećen odnos između padeža mjesta i pravca; 16.

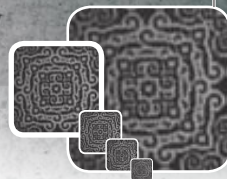
upotreba genitiva mn. umjesto lokativa mn. uz prijedlog po (npr. po kuća)” (Čirgić 2017: 50). Ono što ih, međutim, najuočljivije diferencira jeste akcenat. Akcenat je, prije svega, karakteristika po kojoj su naši govori uz granicu s Bosnom i Hercegovinom bliski govorima s onu stranu te granice.

Pridajmo svemu tome činjenicu da je Čirgić u *Dijalektologiji* pri podjeli crnogorskih govora spisku postojećih dodao kao kriterijume pitanje poluglasnika te vokalske grupe -ao. Svaki je segment autor ilustrovao preglednom kartom, što korisnicima knjige, i stručnjacima i laicima, i te kako olakšava razumijevanje ovđe obrađenih dijalektoloških tema.

Englesko izdanje *Dijalektologije crnogorskoga jezika* desilo se u godini kad je finalizovan tom kapitalne *Enciklopedije slovenskih jezika i lingvistika* u izdanju Brila. To je izdanje vrijedno spomena zbog toga što se u njemu nalazi članak o crnogorskome jeziku, dakle prvi enciklopedijski članak u svjetski mjerodavnoj publikaciji. Urednici i međunarodna redakcija, kako su lično potvrdili, pouzdali su se u sposobnost Adnana Čirgića da odgovori zahtjevu izrade odrednice za *Enciklopediju*. Oba ova događaja svjesno uzimamo kao poentu prikaza engleskoga izdanja Čirgićeve *Dijalektologije*. Oni stoje kao neporecivo priznanje autoru, možemo ih tumačiti i kao uvažavanje Fakulteta za crnogorski jezik i njegova izdavaštva, no više od ostaloga, ovim je činjenicama s kvalifikovanih naučnih adresa legitimisan višedecenijski rad generacija domaćih i inostranih utemeljivača montenegrizike.

Literatura

- Čirgić, Adnan; Pranjković, Ivo; Silić, Josip (2010): *Gramatika crnogorskoga jezika*, Ministarstvo prosvjete i nauke, Podgorica.
- Čirgić, Adnan (2011): *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*, Institut za crnogorski jezik i književnost – Matica crnogorska, Podgorica.
- Čirgić, Adnan (2017): *Dijalektologija crnogorskoga jezika*, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje.

- Čirgić, Adnan (2020): *Dijalektoloji i crnogorski jezik*, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje.
- Čirgić, Adnan (2020a): *Dialectology of the Montenegrin Language*, Lexington Books, Bilingual edition.
- Greenberg, Marc L. (2019): “Notes on a new dialectology of Montenegro”, u: Pennington, James J.; Friedman, Victor A.; Grenoble, Lenore A. (ur.) *And thus you are everywhere honored. Studies Dedicated to Brian D. Joseph*, Indiana, 139–151.
- Ivić, Pavle (1956): *Dijalektologija srpskohrvatskoga jezika. Uvod i štokavsko narječje*, Matica srpska, Novi Sad.
- Peco, Asim (1980): *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Naučna knjiga, Beograd.
- Perović, Milenko; Vasiljeva, Ljudmila; Silić, Josip (ur.) (2010): *Pravopis crnogorskoga jezika*, drugo dopunjeno izdanje, Ministarstvo nauke i prosvjete, Podgorica.
- Vujović, Novica (2018): “Prva dijalektologija crnogorskoga jezika (Adnan Čirgić *Dijalektologija crnogorskoga jezika*, 2017, FCJK)”, *Slavia Centralis* 1, Univerza v Mariboru, 113–118.